

Navodnjavanje u RH (stanje i perspektive)

U poljoprivrednoj proizvodnji ali i drugim granama gospodarstva naše zemlje, gotovo redovito dolazi do pojave velikih šteta uslijed nepovoljnih vremenskih prilika, odnosno pojave viška vode i poplava, te manjka vode i suše. Ovakvo je stanje iz godine u godinu sve teže, posebice s aspekta prisutnosti i realnosti klimatskih promjena, a teškoće u predviđanju posljedica postaju sve jače izražene. Upravo je voda jedan od glavnih prirodnih elemenata bez kojega nema uspješne biljne proizvodnje i element koji je gotovo redovno svake godine u našim krajevima, tijekom vegetacijskog razdoblja, u manjku. Ovi manjkovi vode nisu svake godine jednaki, kao što nisu jednaki ni na cijelom prostoru Hrvatske tijekom vegetacijskog razdoblja.

Stoga se kao jedan od gorućih problema hrvatske poljoprivredne proizvodnje svakako nameće i problematika navodnjavanja površina za uspješnu biljnu proizvodnju.

Prema Statističkom ljetopisu RH za 2009. godinu, površina kopnenog dijela iznosi 56 594 km², od čega je korištena poljoprivredna površina 1 289 091 ha ili 22,8%. U Hrvatskoj se navodnjava svega oko 0,46% poljoprivrednih površina ili nepunih 10 000 ha, a te su površine daleko ispod realnih potreba i mogućnosti, te nas svrstava na jedno od posljednjih mjesta u Europi. Istovremeno, naše susjedne zemlje imaju daleko veće udjele površina koje se navodnjavaju, primjerice: Albanija 54%, Grčka 26%, Italija 24%, Rumunjska 23% i Mađarska 5%.

Potrebe navodnjavanja u svrhu biljne proizvodnje nisu jednaki na cijelom prostoru Hrvatske. Različite potrebe ovise u prvom redu o: količini oborina, intenzitetu proizvodnje, regiji (panonska, gorska, jadranska), uzgajanoj kulturi, sastavu i svojstvima odnosno tipu tla. Generalno gledajući, navodnjavanje se u ravničarskom dijelu Hrvatske može (i treba) primjenjivati kao dopunska mjera, dok se u primorskim, južnih krajevima zemlje navodnjavanje treba primjenjivati kao redovita mjera za gotovo sve kulture. Suša se u Hrvatskoj u prosjeku javlja svake treće do pete godine, a smanjenje uroda uzrokovano sušom, ovisno o intenzitetu i dužini trajanja, može biti od 20-90%. Redukcije prinosa poljoprivrednih kultura uzgajanih bez navodnjavanja na području RH, u prosječnim klimatskim godinama iznose od 10-60%, a u sušnim godinama i do 90% od biološkog potencijala uzgajanih kultura, tipu tla i regiji.

Prema raspoloživim podacima, Hrvatska raspolaže s oko 250 000 ha tala pogodnih za navodnjavanje i oko 600 000 tala umjereno pogodnih za navodnjavanje. Pogodnih tala za navodnjavanje, odnosno tala bez ograničenja u primjeni navodnjavanja najviše ima u Osječko-baranjskoj (cca 50 000 ha) i Vukovarsko-srijemskoj županiji (cca 45 000 ha). Umjereno pogodnih tala za navodnjavanje, odnosno tala s izvjesnim ograničenjima u primjeni navodnjavanja (npr. slabija dreniranost, nagib terena, erozija, slabiji kapacitet tla za vodu), također najviše ima u ove dvije županije (OBŽ cca 120 000 ha i VSŽ cca 70 000 ha).

Prema raspoloživoj količini i kvaliteti vode, Hrvatska je u prednosti pred mnogim zemljama iz naše i šire regije, što proizlazi iz činjenice da naša zemlja na cijelom svom prostoru obiluje postojećim (i potencijalnim) brojnim vodotokovima, jezerima, akumulacijama i lokalnim izvorima. Dakle, Hrvatska raspolaže velikim prirodnim vodnim potencijalom. Prema postojećim i dostupnim podacima,

Hrvatska je na temelju raspoloživih količina vode u mogućnosti navodnjavati oko 30% obradivih površina ili oko 600 000 ha.

Glavni problemi u rješavanju pitanja navodnjavanja:

- velika rascjepkanost (usitnjenost) poljoprivrednih površina (prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva iznosi 2,39 ha, prosječna veličina obiteljskog gospodarstva iznosi 1,9 ha, a prosječna veličina njihove proizvodne zemljišne jedinice je 0,45 ha),
- velika heterogenost poljoprivrednih tala (veliki broj tipova tala), neujednačenih svojstava,
- neorganiziranost sustava navodnjavanja,
- tranzicija poljoprivredne proizvodnje,
- nedefiniranost prava i obveza korisnika sustava navodnjavanja,
- nedefiniranost planova razvoja.

Hrvatska je trenutno (prema akcijskom planu) u realizaciji Projekta navodnjavanja, koji predviđa da se do kraja 2010. godine ostvare sustavi za navodnjavanje na oko 35 000 ha, a do 2020. godine na dodatnih 30 000 ha. Prema ovoj bi računici Hrvatska uz postojećih 10 000 ha, do kraja 2020. imala ukupno 75 000 ha ili 3,7% navodnjavanih površina. Nacionalni projekt pod naslovom „Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama u Republici Hrvatskoj“, temeljen je na prioritetnim područjima za navodnjavanje uzimajući u obzir raspoloživa tla, vode, deficit vode i socio-ekonomske čimbenike. Tako su za prioritetna područja određene Dubrovačko-neretvanska, Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županije. Glavni nositelj infrastrukture je država (kao i u većini zemalja s organiziranim sustavima navodnjavanja), a Projektom je predviđeno da država sufinancira izgradnju dovoda vode do parcele, dok na parceli investira krajnji korisnik. Realizacija projekta navodnjavanja u praksi financira se iz: državnog proračuna, pretprijetnih fondova, Svjetske banke, komercijalnih kredita s jamstvom države i sredstava lokalne uprave. Ukupna predviđena investicija države do kraja 2010. godine predviđena je u iznosu 213,4 milijuna eura, a do kraja 2020. godine 396 milijuna eura.

Iz opisanog stanja i navedene problematike po pitanju navodnjavanja, nameću se slijedeći zaključci, a ujedno i smjernice:

- Hrvatska raspolaže bogatim vodnim potencijalom i bogatim tlom. Međutim, nedovoljnim i/ili nekvalitetnim korištenjem ova dva prirodna potencijala, prosječni ali i ukupni prinosi ratarskih, povrćarskih, voćarskih i vinogradarskih kultura su niski, sa značajnim oscilacijama po proizvodnim godinama,
- Hrvatska uvozi značajne količine poljoprivrednih proizvoda, pa čak i onih za koje postoje svi agroekološki preduvjeti uzgoja,
- Bez povećanja navodnjavanih površina Hrvatska nema realne šanse biti konkurentna na europskom i međunarodnom tržištu poljoprivrednih proizvoda, niti ukupnom količinom proizvoda, niti ekonomski,
- Današnje je stanje, sa 0,46% navodnjavanih površina, izrazito loše i neodrživo, te je tu razinu potrebno podići na zadovoljavajuću razinu,
- Navodnjavanje mora biti jedan od glavnih i strateških nacionalnih interesa RH.